

ΠΡΕΣΒΕΙΑ ΜΑΔΡΙΤΗΣ
ΓΡΑΦΕΙΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΚΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ

ΕΤΗΣΙΑ ΕΚΘΕΣΗ 2022
ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΑΝΔΟΡΡΑΣ
ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΧΗ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ & ΕΜΠΟΡΙΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ
ΕΛΛΑΔΑΣ – ΑΝΔΟΡΡΑΣ

Παντελής Γκάσιος, Σύμβουλος ΟΕΥ Α'
Επικεφαλής Γραφείου ΟΕΥ Μαδρίτης
Μαδρίτη, Ιούνιος 2023

Πίνακας περιεχομένων

1. Γενικά στοιχεία	3
1.1 Επισκόπηση της χώρας.....	3
1.2 Πληθυσμός	3
2. Οικονομία	4
2.1 Δομή της οικονομίας.....	4
2.2 Εξωτερικό Εμπόριο.....	6
2.3 Διμερές Εμπόριο Ελλάδας- Ανδόρρας.....	8
2.3.1 Ελληνικές εξαγωγές στην Ανδόρρα	8
2.3.2 Ελληνικές εισαγωγές από την Ανδόρρα	9
2.4 Αγορά Εργασίας- Επιχειρήσεις.....	9
2.5 Δημόσιος Τομέας - φορολογία	10
2.6 Αγροτικός τομέας.....	11
2.7 Βιομηχανία.....	11
2.8 Υπηρεσίες	12
2.9 Τουρισμός	12
2.10 Χρηματοπιστωτικός τομέας.....	12
3. Συμπεράσματα	13
4. Πηγές	13

1. Γενικά στοιχεία

1.1 Επισκόπηση της χώρας

Το Πριγκιπάτο της Ανδόρρας, βρίσκεται στην περιοχή των Πυρηναίων, αποτελεί περικλειστο κράτος και συνορεύει βορειανατολικά με την περιοχή Foix της Γαλλίας και νοτιοδυτικά με την Ισπανία. Έχει έκταση 468 τετρ. χλμ. και πληθυσμό 82.623 κατοίκους, σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία του Πριγκιπάτου (Απρίλιος 2023). Πρωτεύουσα του Πριγκιπάτου είναι η Andorra la Vella, με πληθυσμό 20.088 κατοίκους (εκτίμηση 2022).

Το συνολικό μήκος της χώρας είναι 40 χλμ. Η Ανδόρρα χωρίζεται σε επτά Κοινότητες, αναφορικά με το πολιτικό διοικητικό επίπεδο της χώρας, οι οποίες είναι: Canillo, Encamp, Ordino, La Massana, Andorra la Vella, San Julián de Loria και Escaldes-Engordany. Επίσημη γλώσσα της χώρας είναι η καταλανική, ενώ άλλες γλώσσες σε κοινή χρήση είναι η ισπανική, η πορτογαλική και η γαλλική. Ο ρυθμός αύξησης του πληθυσμού ήταν 2,6% για το 2022, με τον ρυθμό γεννήσεων να είναι 6,15 γεννήσεις/1.000 κατοίκους και θανάτων 4,55 θάνατοι/1.000 κατοίκους για το 2022.

Το Πριγκιπάτο της Ανδόρρας είναι αυτοτελές, το πολίτευμά του είναι Κοινοβουλευτική Δημοκρατία από το 1993, έτος, κατά το οποίο, κατόπιν διενέργειας δημοψηφίσματος, ψηφίστηκε το νέο Σύνταγμα. Του Πριγκιπάτου της Ανδόρρας ηγούνται από κοινού, ως επίτιμοι Πρίγκιπες, ο Πρόεδρος της Γαλλίας και ο επίσκοπος της ισπανικής πόλης Urgell στην Καταλονία. Το Κοινοβούλιο (Γενικό Συμβούλιο) αποτελείται από 28 έως 42 μέλη, των οποίων η θητεία διαρκεί 4 έτη. Πρωθυπουργός της χώρας είναι από το 2019 ο κ. Xavier Espot Zamora.

Η χώρα είναι μέλος του ΟΗΕ από το 1993 και του Συμβουλίου της Ευρώπης από το 1994. Επίσης είναι μέλος του ΟΑΣΕ, της UNCTAD, του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού, της UNESCO, ενώ κατέχει θέση παρατηρητή στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου και από το 1991 διαθέτει ειδική συμφωνία με την Ε.Ε. Οι προτεραιότητες της κυβέρνησης είναι η οικονομία και οι σχέσεις με την Ε.Ε.

1.2 Πληθυσμός

Ο πληθυσμός της Ανδόρρας, με βάση τα πλέον πρόσφατα στοιχεία Απριλίου 2023 ανέρχεται σε 82.623 κατοίκους, εκ των οποίων λιγότεροι από το ήμισυ και συγκεκριμένα 38.867 είναι Ανδορρανοί (σύμφωνα με στοιχεία τέλους 2022). Οι υπόλοιποι είναι κυρίως Ισπανοί (25%), Πορτογάλοι (11%) και Γάλλοι (5%). Για ένα μικρό διάστημα τεσσάρων χρόνων, στα μέσα της δεκαετίας του 1990, η μετανάστευση σταμάτησε και ξεκίνησε εκ νέου μετά το 1998, όμως με βραδύτερο ρυθμό, συγκριτικά με την προηγούμενη περίοδο μετανάστευσης. Η μεταναστευτική ροή σταμάτησε ξανά το 2009-2010, λόγω της διεθνούς οικονομικής κρίσης, η οποία επηρέασε και την Ανδόρρα. Από το 2014, τόσο το εγγεγραμμένο όσο και το εκτιμώμενο ποσοστό του πληθυσμού, ξεκίνησαν να

καταγράφουν ανοδική τάση, η οποία είχε θετικές επιπτώσεις στην οικονομική δραστηριότητα της χώρας.

Όσον αφορά τη γεννητικότητα, αυτή εμφανίζεται μάλλον χαμηλότερη από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο, ενώ και τα επίπεδα των γάμων είναι σχετικά χαμηλότερα σε σύγκριση με τις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες. Το ποσοστό θνησιμότητας είναι χαμηλότερο από τα αντίστοιχα ευρωπαϊκά ποσοστά, γεγονός που μπορεί να εξηγηθεί, σε μεγάλο βαθμό, από την επιλογή πολλών μεταναστών να επιστρέφουν στη χώρα προέλευσής τους μετά την συνταξιοδότησή τους. Ως εκ τούτου, η συνολική αναλογία νεανικού (έως 14 ετών) και μεγαλύτερου σε ηλικία πληθυσμού (65 ετών και άνω) επί του συνολικού πληθυσμού στη χώρα είναι χαμηλότερη συγκριτικά με τους αντίστοιχους ευρωπαϊκούς μέσους όρους, ανερχόμενη σε 37,83% το 2022. Η προσδοκώμενη ζωή κατά τη γέννηση ανέρχεται στα 83,7 έτη (στοιχεία 2021), ενώ ο μέσος όρος ηλικίας του πληθυσμού της χώρας είναι 42,3 έτη (στοιχεία 2022).

2. Οικονομία

2.1 Δομή της οικονομίας

Το Πριγκιπάτο της Ανδόρρας διαθέτει αναπτυγμένη οικονομία και ελεύθερη αγορά, με κατά κεφαλήν εισόδημα υψηλότερο τόσο από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο, όσο και από το επίπεδο των γειτόνων της, δηλαδή της Ισπανίας και της Γαλλίας. Συγκεκριμένα, το ονομαστικό ΑΕΠ της Ανδόρρας το 2022 αυξήθηκε κατά 13,4% σε ετήσια βάση στα 3,187 δισ. ευρώ, υπερβαίνοντας τα επίπεδα προ της πανδημίας. Ο πραγματικός ρυθμός μεγέθυνσης του ΑΕΠ το 2022 ανήλθε σε 8,8%. Το ονομαστικό κατά κεφαλήν ΑΕΠ υπολογίζεται το 2022 στα 39.068 ευρώ, σύμφωνα με τα στοιχεία της στατιστικής αρχής της χώρας, αυξημένο κατά 10,5% σε ονομαστικούς όρους έναντι του 2021 (η πραγματική αύξηση εκτιμάται σε 5,8%). Ο πληθωρισμός το 2022 έφθασε το 7,1%, έναντι 3,3% το 2021 και αρνητικού πληθωρισμού της τάξεως του 0,2% το 2020.

Με βάση πλέον πρόσφατα στοιχεία (έτους 2021), τη μεγαλύτερη συμβολή στο ΑΕΠ της χώρας έχουν οι κτηματομεσιτικές υπηρεσίες (μερίδιο 16,2%), ακολουθούμενες από το χονδρικό και λιανικό εμπόριο (15,7%), τις δημόσιες υπηρεσίες (14,8%), τις χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες (13,8%), τις κατασκευές (8,4%), καθώς και επαγγελματικές / επιστημονικές / τεχνικές δραστηριότητες (7,6%), τις δραστηριότητες τέχνης και αναψυχής (6,4%) και τον τουρισμό / εστίαση (5,9%).

Επισημαίνεται ότι τη χώρα επισκέπτονται περί τους 10 εκατ. ξένοι τουρίστες σε ετήσια βάση, ενώ συνολικά οι υπηρεσίες που σχετίζονται με την τουριστική δραστηριότητα υπολογίζεται ότι συνεισφέρουν κατά 80% στο ΑΕΠ της χώρας. Η γεωργική παραγωγή είναι περιορισμένη - μόνο το 5% της γης είναι αρόσιμη - και τα περισσότερα τρόφιμα πρέπει να εισαχθούν, καθιστώντας με αυτόν τον τρόπο την οικονομία εξαιρετικά ευάλωτη στις μεταβολές των τιμών των καυσίμων και των τροφίμων. Το κύριο ζωικό κεφάλαιο είναι τα πρόβατα, ενώ

συνολικά ο πρωτογενής τομέας αναλογεί μόλις στο 0,58% του ΑΕΠ. Ο κλάδος της μεταποίησης συνεισφέρει στο ΑΕΠ της Ανδόρρας κατά μόλις 4,4%.

Η Ανδόρρα απολαμβάνει ειδικής σχέσης με την Ε.Ε., αντιμετωπίζεται δε ως μέλος της τελωνειακής ένωσης όσον αφορά το εμπόριο των μεταποιημένων αγαθών τα οποία διακινούνται χωρίς δασμούς και ως μη μέλος σε ό,τι αφορά το εμπόριο των γεωργικών προϊόντων. Στα σύνορα της χώρας με Γαλλία και Ισπανία διεξάγονται πλήρεις τελωνειακοί έλεγχοι, δεδομένου ότι το επίπεδο του ΦΠΑ και άλλων έμμεσων φόρων σε διάφορα αγαθά είναι χαμηλό με αποτέλεσμα να υπάρχει κίνδυνος κάποιιοι ταξιδιώτες να προσπαθούν να επωφεληθούν. Το ευρώ χρησιμοποιείται ως επίσημο νόμισμα στις συναλλαγές της χώρας.

Η Ανδόρρα έχει αναπτύξει εξελιγμένες υποδομές, οι οποίες περιλαμβάνουν ολοκληρωμένο δίκτυο οπτικών ινών που καλύπτει ολόκληρη τη χώρα. Η δυνατότητα αγοράς ποικιλίας αδασμολόγητων / αφορολόγητων προϊόντων σε ορισμένες κατηγορίες προϊόντων, καθώς και η ύπαρξη πληθώρας θερινών και χειμερινών θέρετρων της χώρας προσελκύουν εκατομμύρια ξένους επισκέπτες ετησίως. Το νόμισμα της χώρας είναι το ευρώ και υπόκειται ουσιαστικά στη νομισματική πολιτική της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας.

Το συγκριτικό πλεονέκτημα που είχε παλαιότερα η Ανδόρρα ως φορολογικός παράδεισος εξαιτίας του εξαιρετικά ευνοϊκού φορολογικού της καθεστώτος έχει διαβρωθεί σταδιακά με το άνοιγμα των συνόρων της προς τις δύο μεγάλες γειτονικές της χώρες με αποτέλεσμα τη διευκόλυνση των μετακινήσεων και των συναλλαγών με αυτές. Ταυτόχρονα, η Κυβέρνηση της χώρας άμβλυσε σταδιακά την εγχώρια νομοθεσία περί τραπεζικού απορρήτου υπό την πίεση της Ε.Ε., των ΗΠΑ και του ΟΟΣΑ, με αποτέλεσμα το 2017 να εγκαταλείψει ουσιαστικά το απόρρητο των τραπεζικών καταθέσεων και συναλλαγών και να επιτρέψει την ανταλλαγή τραπεζικών / φορολογικών πληροφοριών με την Ε.Ε. και τον ΟΟΣΑ. Το 2018 τόσο η Ε.Ε. όσο και ο ΟΟΣΑ απέσυραν το Πριγκιπάτο της Ανδόρρας από τη «μαύρη λίστα» των φορολογικών παραδείσων. Το 2020 η Ανδόρρα έγινε δεκτή ως μέλος του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου. Η συμμετοχή της στο ΔΝΤ προσδίδει μεγαλύτερη σταθερότητα και αξιοπιστία στο χρηματοπιστωτικό σύστημα της Ανδόρρας. Σημειώνεται ότι η Ισπανία σταμάτησε το 2010 να θεωρεί την Ανδόρρα φορολογικό παράδεισο, κατόπιν υπογραφής ειδικής συμφωνίας διμερούς συνεργασίας σε φορολογικά ζητήματα.

Η οικονομία της Ανδόρρας επηρεάστηκε τα τελευταία χρόνια από τις σημαντικές συμφωνίες που υπέγραψε η Κυβέρνησή της με αρκετές χώρες της Ε.Ε., όπως επίσης και από σημαντικές διεθνείς συμφωνίες για την καταπολέμηση του ξεπλύματος χρήματος και τη φορολογική διαφάνεια, στο πλαίσιο Οργανισμών όπως ο ΟΟΣΑ. Η Ε.Ε. διεξάγει συνομιλίες με την Ανδόρρα -και δύο ακόμη μικρά ευρωπαϊκά κράτη, το Μονακό και τον Άγιο Μαρίνο- με αντικείμενο την διαμόρφωση συνολικής συμφωνίας σύνδεσης -μάλλον χωρίς προοπτική εισδοχής στην Ε.Ε.- που πιθανολογείται ότι θα οριστικοποιηθούν έως το τέλος του τρέχοντος έτους. Εφ' όσον οι συνομιλίες καταλήξουν όντως σε συμφωνία και η Ανδόρρα καταστεί συνδεδεμένο μέλος, θα αποκτήσει πλήρη πρόσβαση στην εσωτερική

αγορά της Ε.Ε., ενώ θα πρέπει να υιοθετήσει πλειάδα κανόνων του θεσμικού πλαισίου της Ε.Ε., ενισχύοντας τους πολιτικούς και οικονομικούς δεσμούς της χώρας με την Ένωση.

Για την παροχή κινήτρων για ανάπτυξη και διαφοροποίηση στην οικονομία, η κυβέρνηση της Ανδόρρας εκκίνησε την υλοποίηση οικονομικών μεταρρυθμίσεων το 2006. Το Κοινοβούλιο της χώρας ενέκρινε τρεις νόμους που συμπλήρωσαν την πρώτη φάση ενίσχυσης της οικονομικής διαφάνειας, αφ' ενός όσον αφορά τις επιχειρήσεις (Οκτώβριος 2007) και αφ' ετέρου σε ό,τι αφορά τις ξένες επενδύσεις (Απρίλιος 2008 και Ιούνιος 2012). Από το 2011 έως το 2015, το Κοινοβούλιο της Ανδόρρας ενέκρινε επίσης σειρά άμεσων φόρων υπό τη μορφή φόρων επί των εταιρικών κερδών, επί των ατομικών εισοδημάτων κατοίκων και μη κατοίκων, καθώς και επί των κερδών κεφαλαίου, των αποταμιεύσεων και των οικονομικών δραστηριοτήτων, αποσκοπώντας στη δημιουργία ενός διαφανούς, σύγχρονου και διεθνώς συγκρίσιμου ρυθμιστικού πλαισίου, προκειμένου να προσελκυσθούν περισσότερες ξένες επενδύσεις και επιχειρήσεις με επιθυμία εγκατάστασης στη χώρα, συνεισφέροντας υψηλότερη προστιθέμενη αξία στο ΑΕΠ αυτής.

Η διαδικασία της εναρμόνισης της χώρας προς τις διεθνείς προδιαγραφές φορολογικής και τραπεζικής διαφάνειας οδηγεί σταδιακά σε ένα νέο κοινωνικοοικονομικό πλαίσιο, στο οποίο οι ξένες επενδύσεις και η διεθνοποίηση των επιχειρήσεων της Ανδόρρας αποτελούν ολοένα και περισσότερο τους νέους πυλώνες για την οικονομία. Ο νόμος περί ξένων επενδύσεων που τέθηκε σε ισχύ τον Ιούλιο 2012 επιτρέποντας την εξ ολοκλήρου ξένη εταιρική ιδιοκτησία και καταργώντας περιορισμούς στην εγκατάσταση και εργασία ξένων επαγγελματιών στη χώρα, καθώς και οι συμφωνίες που έχουν υπογραφεί τα τελευταία χρόνια με κράτη της Ε.Ε. για φορολογικά ζητήματα, επιβεβαιώνουν τη συνεχή πρόοδο της Ανδόρρας προς ενσωμάτωσή της σε έναν ευρωπαϊκό χώρο, δημιουργώντας πολλές ευκαιρίες τόσο για επενδύσεις όσο και για οικονομική ανάπτυξη. Ο κρατικός Οργανισμός προώθησης της οικονομικής ανάπτυξης, της καινοτομίας και της προσέλκυσης επενδύσεων της Ανδόρρας ονομάζεται Andorra Business.

2.2 Εξωτερικό Εμπόριο

Το 2022, η Ανδόρρα εξήγε προϊόντα αξίας 367,53 εκατ. ευρώ, σημειώνοντας ετήσια άνοδο της τάξεως του 160,9% έναντι του αρκετά μειωμένου μεγέθους εξαγωγών του 2021 (μόλις 140,87 εκατ.). Το μεγαλύτερο μέρος των εξαγωγών της προορίζεται για τη γείτονα χώρα, Ισπανία, με το ποσοστό επί του συνόλου να τοποθετείται στο 76,8% (282,22 εκατ. ευρώ το 2022). Δεύτερος μεγαλύτερος εισαγωγέας προϊόντων από την Ανδόρρα είναι η άλλη χώρα με την οποία αυτή συνορεύει, η Γαλλία, που απορρόφησε το 2022 το 5,8% του συνόλου των εξαγωγών (21,41 εκατ. ευρώ), ενώ ακολουθεί το Ην. Βασίλειο με 3,1% του συνόλου (11,35 εκατ. ευρώ). Στις αρχές της δεκαετίας του '90, οι δύο πρώτες χώρες απορροφούσαν περίπου ίσο μερίδιο των εξωτερικών εμπορικών ροών της Ανδόρρας, ωστόσο τα τελευταία έτη οι εμπορικές σχέσεις με την Ισπανία εμφανίζονται ολοένα και πιο δυναμικές από τις αντίστοιχες με τη Γαλλία, ανατρέποντας την πρότερη ισορροπία, κλίνοντας προς την πλευρά της Ισπανίας. Σύμφωνα με τα στοιχεία της επίσημης στατιστικής Αρχής της

Ανδόρρας για το 2022, η αξία των εξαγωγών στην Ελλάδα έφθασε μόλις τα 14.675 ευρώ, αυξημένη κατά 2 χιλ. ευρώ περίπου, σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος.

Οι κορυφαίες εξαγωγές της Ανδόρρας για το 2022 ήταν στις κατηγορίες [97] Αντικείμενα Τέχνης, Συλλογές, Αντίκες (201,25 εκατ. ευρώ, μερίδιο 55% των συνολικών εξαγωγών), [85] Μηχανές, Συσκευές και Υλικά Ηλεκτρικά και τα Μέρη τους (46,39 εκατ. ευρώ, μερίδιο 12,6%), [87] Οχήματα (35,84 εκατ. ευρώ, μερίδιο 9,7%) και [90] Όργανα και Συσκευές Οπτικής, Φωτογραφίας ή Κινηματογραφίας, Μέτρησης, Ελέγχου ή Ακρίβειας, Όργανα και Συσκευές Ιατροχειρουργικής (16,04 εκατ. ευρώ, μερίδιο 4,4%).

Εξαγωγές Ανδόρρας κατά το έτος 2022		
Χώρα προέλευσης	Αξία (σε ευρώ)	Ποσοστό επί του συνόλου
Ισπανία	282.224.689	76,8%
Γαλλία	21.413.633	5,8%
Ην. Βασίλειο	11.346.286	3,1%
ΗΠΑ	7.646.869	2,1%
Άγνωστοι προορισμοί	7.218.626	2,0%
.....		
Ελλάδα	14.675	0,004%

Πηγή: Κυβέρνηση της Ανδόρρας, Τμήμα Στατιστικών

Το 2022 η Ανδόρρα εισήγε προϊόντα συνολικής αξίας 1,773 δισ. ευρώ, ποσό αυξημένο κατά 34% έναντι του 2021 (στα 1,323 δισ. ευρώ). Ο μεγαλύτερος προμηθευτής της Ανδόρρας είναι η Ισπανία από την οποία κάλυψε μερίδιο 65,8% του συνόλου των εισαγωγών, ήτοι 1,166 δισ. ευρώ, ποσό αυξημένο κατά 35,5% σε σύγκριση με το 2021. Στη δεύτερη θέση είναι η Γαλλία, από την οποία εισήχθησαν προϊόντα αξίας 201,92 εκατ. ευρώ, ποσό αυξημένο κατά 42,8% σε σύγκριση με το 2021, με μερίδιο 11,4% των συνολικών εισαγωγών της Ανδόρρας.

Οι κορυφαίες εισαγωγές της Ανδόρρας για το 2021 ήταν τα [87] Οχήματα (225,9 εκατ. ευρώ, μερίδιο 12,7% των συνολικών εισαγωγών), [27] Ορυκτά Καύσιμα (212,22 εκατ. ευρώ, μερίδιο 12%), [85] Μηχανές, Συσκευές και Υλικά Ηλεκτρικά και τα Μέρη τους (119,96 εκατ. ευρώ, μερίδιο 6,8%), [33] Αιθέρια Έλαια, Καλλυντικά Παρασκευάσματα (103,46 εκατ. ευρώ, μερίδιο 5,8%) και [84] Μηχανολογικός Εξοπλισμός (99,04 εκατ. ευρώ, μερίδιο 5,6%).

Εισαγωγές Ανδόρρας κατά το έτος 2022		
Χώρα προέλευσης	Αξία (σε ευρώ)	Ποσοστό επί του συνόλου
Ισπανία	1.166.020.959	65,8%
Γαλλία	201.923.335	11,4%
Γερμανία	88.052.606	5,0%
Κίνα	52.754.844	3,0%
Ιταλία	49.903.491	2,8%
.....		
Ελλάδα	255.795	0,01%

Πηγή: Κυβέρνηση της Ανδόρρας, Τμήμα Στατιστικών

2.3 Διμερές Εμπόριο Ελλάδας- Ανδόρρας

Επισημαίνεται ότι οι αξίες των εισαγωγών και των εξαγωγών παρουσιάζουν διαφορές μεταξύ των στοιχείων των επισήμων στατιστικών Αρχών εκάστης χώρας. Οι ακόλουθοι πίνακες συμπληρώθηκαν βάσει των στοιχείων που έχει δημοσιεύσει η ΕΛ.ΣΤΑΤ.

2.3.1 Ελληνικές εξαγωγές στην Ανδόρρα

Οι εξαγωγές της Ελλάδας στο Πριγκιπάτο της Ανδόρρας, το 2022 έφθασαν τα 335.336 ευρώ, σημειώνοντας αύξηση 41,8% σε σύγκριση με το 2021 (στα 236.395 ευρώ). Μεταξύ των κύριων προϊόντων που εξάγει η χώρα μας στο Πριγκιπάτο είναι τα προϊόντα καπνού [24] και συγκεκριμένα η κατηγορία 2402, πούρα & πουράκια, τα μη πλεκτά ενδύματα και συμπληρώματα ένδυσης [62], τα αιθέρια έλαια & προϊόντα αρωματοποίησης / καλλυντικά [33], καθώς και τα φαρμακευτικά προϊόντα [30].

2ψήφιο κεφάλαιο συνδυασμένης ονοματολογίας	2021		2022	
	Αξία (σε ευρώ)	% στο σύνολο	Αξία (σε ευρώ)	% στο σύνολο
[24] Καπνά	97.101	41,1%	174.797	52,1%
[62] Ενδύματα, άλλα από πλεκτά	22.901	9,7%	68.188	20,3%
[33] Αιθέρια έλαια και καλλυντικά	185	0,1%	50.430	15,0%
[30] Φαρμακευτικά προϊόντα	25.844	10,9%	18.989	5,7%
[42] Τεχνουργήματα από δέρμα	6.028	2,5%	7.769	2,3%
[84] Μηχανές και συσκευές	5.708	2,4%	6.000	1,8%
[68] Τεχνουργήματα από πέτρες, γύψο, τσιμέντο, αμίαντο, μαρμαρυγία κ.α.	895	0,4%	4.766	1,4%
[64] Υποδήματα	4.085	1,7%	2.485	0,7%
Λοιπά προϊόντα	73.648	31,2%	1.912	0,6%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

2.3.2 Ελληνικές εισαγωγές από την Ανδόρρα

Αντίστοιχα, στον κατωτέρω πίνακα φαίνονται οι εισαγωγές της Ελλάδας από την Ανδόρρα, κατά τα έτη 2021-2022. Κατά το 2022, οι εισαγωγές αυξήθηκαν κατά 56,4%, στα 617.925 ευρώ, έναντι 395.194 ευρώ το 2021. Σημαντική ήταν η συμβολή των προϊόντων εκδοτικών οίκων [49], καθώς και των διψήφιων κατηγοριών [84], [35] και [90].

2ψήφιο κεφάλαιο συνδυασμένης ονοματολογίας	2021		2022	
	Αξία (σε ευρώ)	% στο σύνολο	Αξία (σε ευρώ)	% στο σύνολο
[49] Προϊόντα των εκδοτικών οίκων, του Τύπου ή άλλων βιομηχανιών γραφικών τεχνών	18.490	4,7%	213.576	34,6%
[84] Πυρηνικοί αντιδραστήρες, λέβητες, μηχανές, συσκευές	64.592	16,3%	131.872	21,3%
[35] Λευκωματώδεις ύλες, κόλλες, ένζυμα	0	0%	56.635	9,2%
[90] Όργανα και συσκευές οπτικής, μέτρησης, ελέγχου κλπ.	1.426	0,4%	48.751	7,9%
[44] Ξυλεία, ξυλοκάρβουνα και τεχνουργήματα από ξύλο	6.210	1,6%	38.920	6,3%
[22] Ποτά, αλκοολούχα υγρά, ξύδι	0	0%	35.335	5,7%
[29] Οργανικά χημικά προϊόντα	0	0%	31.000	5,0%
[70] Γυαλί και τεχνουργήματα	0	0%	24.046	3,9%
[83] Τεχνουργήματα από κοινά μέταλλα	60.354	15,3%	14.431	2,3%
[73] Τεχνουργήματα από σίδηρο, χυτοσίδηρο ή χάλυβα	19.863	5,0%	10.692	1,7%
Λοιπά προϊόντα	224.225	56,7%	12.667	2,0%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

2.4 Αγορά Εργασίας- Επιχειρήσεις

Ο υψηλός βαθμός επίδρασης των δραστηριοτήτων του τριτογενούς τομέα -και ιδίως του τουρισμού- στην οικονομία έχει ως αποτέλεσμα την ύπαρξη ευέλικτων συνθηκών απασχόλησης και εποχικών θέσεων απασχόλησης. Ως συνέπεια της πανδημίας, στην Ανδόρρα το σύνολο των ξενοδοχειακών καταλυμάτων έχει μειωθεί τα έτη 2020 και 2021, ανερχόμενο σε 225 και 216 μονάδες αντίστοιχα, έναντι 239 μονάδων το 2018 και 230 το 2019. Συνολικά στον τομέα των τουριστικών καταλυμάτων και της εστίασης απασχολήθηκαν το 2022 5.194 εργαζόμενοι, ενώ σημαντικότερες κατηγορίες οικονομικής δραστηριότητας που συγκεντρώνουν τον κύριο όγκο της απασχόλησης είναι το εμπόριο (8.872 εργαζόμενους το 2022), οι κτηματομεσιτικές υπηρεσίες (6.503 εργαζόμενους), οι δημόσιες υπηρεσίες (4.652 εργαζόμενους) και οι κατασκευές (3.919 εργαζόμενους).

Από τα επίσημα στοιχεία της στατιστικής Αρχής της χώρας φαίνεται ότι το 2022 ο μέσος μισθός ανερχόταν σε 2.303,50 ευρώ ανά μήνα, ενώ ο ελάχιστος μισθός ανερχόταν με βάση στοιχεία πρώτου πενταμήνου 2022 σε 6,93 ευρώ ανά ώρα ή 1.201,20 ευρώ μηνιαίως. Οι υψηλότεροι μισθοί παρατηρούνται στις χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες, καθώς φθάνουν τα 5.064 ευρώ μηνιαίως. Αντίθετα, οι χαμηλότεροι μισθοί παρατηρούνται σε οικιακούς βοηθούς και παρεμφερείς δραστηριότητες κοινωνικής εργασίας, στον αγροτικό τομέα και στον τομέα τουρισμού / εστίασης.

Η Ανδόρρα έχει παραδοσιακά εξαιρετικά χαμηλό ποσοστό ανεργίας, το οποίο σπάνια ξεπερνούσε το 2,5%, στο οποίο συμβάλλει η κλειστή πολιτική της χώρας για την αναζήτηση εργασίας από μη-κατοίκους της Ανδόρρας. Συγκεκριμένα, εφόσον κάποιος δεν έχει την Ανδορρανή υπηκοότητα ή δεν είναι εγγεγραμμένος κάτοικος και προκειμένου να γίνει δεκτός σε θέση εργασίας, πρέπει να διαπιστωθεί από τις Αρχές ότι ουδείς πολίτης των δύο προαναφερθεισών κατηγοριών δεν δύναται ή δεν επιθυμεί να εργαστεί στη συγκεκριμένη θέση. Η πανδημία έπληξε έως έναν βαθμό την αγορά εργασίας της Ανδόρρας, αφού η ανεργία του 2020 έφθασε το 3%, το 2021 έφθασε το 3,2%, ωστόσο το 2022 ο δείκτης ανεργίας υποχώρησε στο 2,1%. Το ποσοστό των απασχολούμενων φθάνει το 82,5% του συνολικού ενεργού πληθυσμού μεταξύ 15 και 64 ετών.

Στη χώρα λειτουργεί ειδική Υπηρεσία ευρέσεως εργασίας, που αποτελεί δωρεάν δημόσια υπηρεσία. Σκοπός της είναι η προώθηση και η πραγματοποίηση της εργασιακής διαμεσολάβησης, στο πλαίσιο της ποιοτικής αλλά και ποσοτικής αντιστοίχισης της προσφοράς και της ζήτησης, καθώς και η παροχή στην Κυβέρνηση της χώρας επαρκών πληροφοριών σχετικά με θέματα προσφοράς και ζήτησης εργασίας, ώστε να είναι σε θέση να εκπληρώνει τα καθήκοντά της και να πραγματοποιεί τους στόχους, που θέτει στα ζητήματα απασχόλησης και κοινωνικής ένταξης.

Στο Πριγκιπάτο της Ανδόρρας, το 2022 λειτουργούσαν 14.073 επιχειρήσεις. Το μεγαλύτερο ποσοστό, συγκεκριμένα περίπου το ένα τρίτο αυτών αφορά το χονδρικό και λιανικό εμπόριο, ενώ οι επιχειρήσεις αγοράς και ενοικίασης ακινήτων αποτελούν περίπου το ένα τέταρτο του συνόλου. Μεγάλα μερίδια καταλαμβάνουν επίσης οι επιχειρήσεις των κλάδων τουριστικών καταλυμάτων και κατασκευών.

2.5 Δημόσιος Τομέας - φορολογία

Ο δημόσιος τομέας της Ανδόρρας αποτελείται από την κεντρική Κυβέρνηση, επτά τοπικές Κυβερνήσεις, το σύστημα κοινωνικής ασφάλισης της Ανδόρρας (CASS), τους ημιδημόσιους οργανισμούς, τους οργανισμούς δημοσίου δικαίου και τους δημόσιους επενδυτικούς φορείς.

Κύρια πηγή κρατικών εσόδων στην Ανδόρρα υπήρξαν παραδοσιακά οι έμμεσοι φόροι, οι οποίοι αντιπροσωπεύουν με βάση στοιχεία του 2022 το 28,7% του συνόλου των εσόδων του κρατικού προϋπολογισμού. Επισημαίνεται ότι τα έσοδα από άμεσους φόρους έχουν αυξηθεί σημαντικά τα τελευταία χρόνια, ως αποτέλεσμα των νέων μορφών φόρων που

άρχισαν να εφαρμόζονται από το 2012 και έπειτα. Κατά συνέπεια, το ποσοστό των άμεσων φόρων έχει αυξηθεί στο 38,2% των συνολικών εσόδων του κρατικού προϋπολογισμού το 2022.

Το επίπεδο φορολογίας του Πριγκιπάτου είναι ιδιαίτερα χαμηλό, ενώ η χώρα μας εξακολουθεί να θεωρεί την Ανδόρρα φορολογικό παράδεισο. Συγκεκριμένα, ο γενικός συντελεστής ΦΠΑ ανέρχεται στο 4,5%, ενώ ισχύουν και μειωμένοι συντελεστές για ορισμένες κατηγορίες αγαθών: 1% για βιβλία και εκδόσεις Τύπου, τρόφιμα και ποτά, 2,5% για έργα τέχνης και υπηρεσίες τουριστικών πρακτόρων, ενώ αυξημένος συντελεστής ΦΠΑ, ύψους 9,5%, εφαρμόζεται στις τραπεζικές και χρηματοοικονομικές υπηρεσίες.

Φυσικά πρόσωπα με εισοδήματα έως 24.000 ευρώ, ετησίως, δεν καταβάλλουν φόρο εισοδήματος. Η κλίμακα ανεβαίνει στο 5% για εισοδήματα πάνω από 24.000 ευρώ και έως 40.000 ευρώ ετησίως, ενώ η τελευταία κλίμακα είναι 10% για εισοδήματα υψηλότερα των 40.000 ευρώ. Ο φορολογικός συντελεστής για τους μη κατοίκους ανέρχεται σε 10%, για το εισόδημά τους από οικονομική δραστηριότητα στο Πριγκιπάτο. Ο γενικός συντελεστής φορολόγησης κεφαλαιακών κερδών ανέρχεται σε 10%, ωστόσο στην πράξη ισχύουν ευνοϊκότερες ρυθμίσεις και φοροαπαλλαγές, ενώ ο φόρος εσόδων από πώληση ακινήτων κυμαίνεται από 0% έως 15% ανάλογα με την παλαιότητα του ακινήτου. Ο εταιρικός φόρος ανέρχεται σε 10%, ενώ επιχειρήσεις holding που επενδύουν στο εξωτερικό καταβάλλουν φόρο μόλις 2% επί των κερδών τους. Επιπλέον, δεν εφαρμόζεται φόρος κληρονομιάς, περιουσίας ή μεταβίβασης, ενώ επίσης δεν καταβάλλεται φόρος επί εισοδημάτων από επενδύσεις στην Ανδόρρα.

2.6 Αγροτικός τομέας

Η γεωργία βασίζεται κυρίως στην παραγωγή καπνού και στην εκτροφή ζώων, τα οποία αποτελούν δύο βασικά στοιχεία για τη διαφύλαξη του οικοσυστήματος και του τοπίου της Ανδόρρας, αποτελούν δε ένα από τα στοιχεία που ελκύουν τους τουρίστες, προσφέροντας με αυτόν τον τρόπο, ισχυρή στήριξη και στον τομέα των υπηρεσιών.

Τα τελευταία χρόνια παρατηρήθηκε σειρά πρωτοβουλιών από τον ιδιωτικό τομέα, με τη στήριξη και του δημόσιου, για τη διαφοροποίηση της παραγωγικής βάσης των γεωργικών δραστηριοτήτων και την εισαγωγή νέων καλλιεργειών, με στόχο τη βελτιστοποίηση της απόδοσης της γης.

2.7 Βιομηχανία

Ο βιομηχανικός τομέας αποτελεί ένα μικρό μέρος της οικονομίας της Ανδόρρας. Σε αυτόν απασχολείται το 3,9% των συνολικών εργαζομένων (στοιχεία 2022), συνεισφέροντας κατά 4,4% στο ΑΕΠ (στοιχεία 2021), με επικέντρωση των δραστηριοτήτων στην παραγωγή και διανομή ηλεκτρισμού, φυσικού αερίου και νερού.

2.8 Υπηρεσίες

Η γεωγραφία και το κλίμα της Ανδόρρας, σε συνδυασμό με την έλλειψη πρώτων υλών και ενεργειακών πόρων, έδωσε ώθηση στην ανάπτυξη του τριτογενούς τομέα δραστηριοτήτων. Οι υπηρεσίες αποτελούν τον σημαντικότερο τομέα της οικονομίας της χώρας, που καλύπτει το 94,4% του ονομαστικού ΑΕΠ και το 95,3% του συνόλου των εργαζομένων (στοιχεία 2022). Σημαντικότερες υποκατηγορίες μεταξύ των υπηρεσιών αποτελούν το χονδρικό και το λιανικό εμπόριο, τα ξενοδοχεία και η εστίαση, καθώς και η δημόσια διοίκηση. Επίσης, η επιχειρηματική διάρθρωση του τομέα των υπηρεσιών χαρακτηρίζεται από την υπεροχή των μικρών επιχειρήσεων.

2.9 Τουρισμός

Ο τουρισμός αποτελεί κύρια πηγή εσόδων του Πριγκιπάτου. Υπάρχει ένα ευρύ φάσμα τουρισμού, το οποίο ειδικεύεται στις χειμερινές δραστηριότητες, λόγω του ορεινού εδάφους, ενώ υπάρχουν σημαντικές εισροές τουριστών και τις άλλες εποχές. Η μεγαλύτερη επισκεψιμότητα παρατηρείται τους μήνες μεταξύ Δεκεμβρίου και Απριλίου, όπου, κατά μέσο όρο, το 43% των τουριστών επισκέπτονται τη χώρα για χειμερινές δραστηριότητες. Το ποσοστό αυτό κατά τους επόμενους μήνες της άνοιξης είναι αρκετά χαμηλό, λόγω των καιρικών συνθηκών, οι οποίες δεν ευνοούν τέτοιου είδους δραστηριότητες. Επιπλέον, καθ' όλη τη διάρκεια του έτους, σημαντικό ποσοστό τουριστών επισκέπτεται την Ανδόρρα για να έρθει σε επαφή με τη φύση, τα βουνά και τις λίμνες. Άλλοι λόγοι επίσκεψης της Ανδόρρας περιλαμβάνουν τον αθλητισμό, τα ψώνια, την πολιτιστική αναψυχή και την επικοινωνία με φίλους που κατοικούν στη χώρα.

Η Ανδόρρα έχει γενικά στόχο να απορροφά τουρίστες κατά τους θερινούς μήνες, οι οποίοι θα σχεδίαζαν διαφορετικά τις διακοπές τους στην Ισπανία ή στη Γαλλία. Παράλληλα, παρόμοια στρατηγική εφαρμόζεται και για τους χειμερινούς μήνες, με την προσπάθεια να επικεντρώνεται στην προσέλκυση τουριστών για σκι στην Ανδόρρα αντί της Γαλλίας και της Ισπανίας.

Το 2022 οι τουριστικές αφίξεις στην Ανδόρρα εμφανίστηκαν αυξημένες, επανερχόμενες σε επίπεδα αρκετά υψηλότερα εκείνων της πανδημίας. Συγκεκριμένα, το Πριγκιπάτο επισκέφθηκαν το 2022 3.555.096 αλλοδαποί τουρίστες, έναντι 1.948.848 τουριστών το 2021, 1.871.583 τουριστών το 2020 και 3.090.044 τουριστών το 2019. Σύμφωνα με στοιχεία του 2022, το 63,8% των τουριστών που επισκέφθηκαν την Ανδόρρα ήταν Ισπανοί, ενώ το 17,8% Γάλλοι. Οι υπόλοιπες εθνικότητες αφορούν ποσοστό 20% επί του συνόλου. Η μέση διάρκεια διανυκτερεύσεων είναι 3,39 νύκτες (στοιχεία Μαρτίου 2023). Αντίστοιχα, μεγάλος είναι ο αριθμός των επισκεπτών της Ανδόρρας από τις γείτονες κυρίως χώρες, με τα άτομα που επισκέπτονται τη χώρα για λίγες ώρες να ανέρχονται σε 8,43 εκατ. το 2022.

2.10 Χρηματοπιστωτικός τομέας

Ο χρηματοπιστωτικός τομέας της Ανδόρρας είναι ένας από τους κύριους πυλώνες της οικονομίας της. Ο συγκεκριμένος τομέας διαθέτει συνολικά 38 τραπεζικούς Ομίλους, 15 χρηματοπιστωτικούς Οργανισμούς που διαχειρίζονται επενδυτικά προγράμματα, 8 χρηματοπιστωτικούς Οργανισμούς που διαχειρίζονται περιουσιακά στοιχεία και 40

ασφαλιστικές εταιρείες. Τα τελευταία χρόνια, το χρηματοπιστωτικό σύστημα της Ανδόρρας προχώρησε σε σταθερές ρυθμιστικές αλλαγές, οι οποίες συμβαδίζουν με το διεθνές πλαίσιο, όπως η εφαρμογή του διεθνούς κανονιστικού πλαισίου που αφορά τη διαφάνεια, τα μέτρα για διεθνή αμοιβαία δικαστική συνδρομή σε ποινικές υποθέσεις, την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, καθώς και τη νομοθεσία στο πλαίσιο της Νομισματικής Συμφωνίας σε θέματα τραπεζικής και χρηματοοικονομικής ρύθμισης.

Η προσαρμογή του τομέα στους ευρωπαϊκούς τραπεζικούς κανονισμούς, η ανάπτυξη των προτύπων φορολογικής διαφάνειας στα πλαίσια του ΟΟΣΑ και η ενοποίηση του νέου ανδορρανικού φορολογικού πλαισίου, θα επιτρέψει στην χρηματοπιστωτική αγορά της Ανδόρρας να ανταγωνιστεί με άλλες παγκόσμιες χρηματοπιστωτικές αγορές.

3. Συμπεράσματα

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, η Ανδόρρα διαθέτει αναπτυγμένη οικονομία και ελεύθερη αγορά, με κατά κεφαλήν εισόδημα υψηλότερο από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο καθώς και από το επίπεδο των γειτόνων της, Ισπανίας και Γαλλίας. Το μερίδιό της στις παγκόσμιες εξαγωγές είναι μεγαλύτερο από αυτό που θα αναμενόταν από το μέγεθος της οικονομίας της.

Ο τουρισμός αποτελεί έναν ιδιαίτερα σημαντικό τομέα για την οικονομία της Ανδόρρας. Ταυτόχρονα, ιδιαίτερης οικονομικής σημασίας είναι ο χρηματοπιστωτικός τομέας και το χονδρικό και λιανικό εμπόριο. Οι εμπορικές σχέσεις με την Ελλάδα είναι σχετικά περιορισμένες λόγω του μεγέθους της χώρας και της απόστασης, ωστόσο υπάρχει χώρος για καλύτερη τοποθέτηση ελληνικών προϊόντων και υπηρεσιών στην αγορά της Ανδόρρας, είτε απ' ευθείας ή ενδεχομένως και μέσω των γειτονικών της χωρών.

4. Πηγές

1. Τμήμα Στατιστικής: <https://www.estadistica.ad/portal/apps/sites/#/estadistica-en>
2. Κυβέρνηση Ανδόρρας: <https://www.govern.ad>
3. Υπουργείο Εξωτερικών: <https://www.exteriors.ad/en>
4. Υπουργείο Οικονομικών: <https://www.finances.ad>
5. Υπουργείο Εμπορίου: <https://www.comerc.ad>
6. Τελωνειακή Αρχή: <https://www.duana.ad>
7. Υπουργείο Περιβάλλοντος και Βιωσιμότητας: <https://www.mediambient.ad>
8. Υπουργείο Τουρισμού: <https://www.turisme.ad>
9. Υπουργείο Μεταφορών: <https://www.transports.ad/ca>
10. Υπουργείο Γεωργίας: <https://www.agricultura.ad>
11. ΕΛ.ΣΤΑΤ.: <https://www.statistics.gr>